

האם הרב קוק היה חרדי?

ההגדרות השטחיות המתהלכות ברחוב הדתי או החרדי הן: הרב קוק היה דתי-לאומי או הרב קוק היה בעצם חרדי מלבד ענייני ארץ ישראל. שתיהן אינן נכונות. מרן הרב קוק היה חרדי מכף רגל ועד ראש, ואף יותר מזה, חרדי יותר מחרדי. זה ברור כשמש לכל מי שהכירו ולכל מי שלמד ספריו. וכן לגבי רבנו הרב צבי יהודה, שרבים הכירוהו אישית.

שמא תאמרו: מה עם ארץ ישראל, ומה עם הציונות, ומה עם הגאולה? אלא שעניין זה אינו אלטרנטיבי לחרדיות אלא קומולטיבי, כלומר אינו מחליף אלא מצטרף. רש"י מזכיר דברי חז"ל: אלה - פוסל את הראשונים, ואלה - מוסיף על הראשונים. מרן הרב קוק אינו פוסל את החרדיות המצויה אלא מוסיף עליה.

כי מהי חרדיות? – יראשת שמים, הקפדה על קלה כחמורה, מסירות נפש על לימוד התורה, התרחקות מתרבות מקולקלת, מתן חינוך טהור לילדים. אם כן, ודאי מרן הרב קוק היה חרדי.

ואכן חוגים הדתיים הליברליים מכריזים שהם אמנם מאוד מכבדים את מרן הרב קוק, אך אין זאת אומרת שהם מקבלים אותו למורה דרך בכל דבר, אלא שוקלים כל אמירה שלו לגופו של עניין. לכן כתוצאה מזה, הם דוחים את החרדים מעבר לגדר, שוללים תקציבים לישיבות חרדיות, ובכלל מפיצים שקרים רבים על החרדים. ובודאי שגם בעולם החרדי יש בעיות רבות, ורבניהם מודים בכך, אך אין זו סיבה לזרוק עליהם נעל.

יתר על כן, מרן הרב קוק היה חרדי יותר מחרדי, - וזאת למה? כי הוא היה שליח אלהי לא רק לתיקון הפרט, אלא אף לתיקון הכלל, כלומר תחית הקודש של האומה השבה לארצה, וזה תחום הרבה יותר קשה. תמיד, ענייני הכלל הינם יותר מסובכים מענייני הפרט. יותר מסובך להיות דוד מלך ישראל שכולו קודש מאשר צדיק פרטי ספון בחדרו.

זאת ועוד, אם אדם הסגור בעולמו הפרטי, כמו שהיינו לצערנו בגלותנו, חייב להקפיד על קלה כחמורה, כל שכן כאשר הוא עסוק בענייני האומה, עסוק בצבא, בכלכלה, בפוליטיקה, בחברתיות רחבה ועוד.

לכן לא נתמה שמרן הרב קוק הציב לפנינו שאיפות עליונות של עבודת ד'. אין הכוונה לספר אורות הקודש בו פסקאות רבות אינן שוות לכל נפש אלא מיועדות ליחידי יחידים, אלא גם לספרים העסוקים בתיקון הפרט של האדם הפשוט מישראל, כגון מוסר אביך, אורות התורה ואורות התשובה, אשר מטרתם אינה שמירת מצוות מינימלית, מה שמכונה בימינו הלכה יבשה, אלא שאיפת חיים עמוקה לעבוד את ד' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך.

הרב קוק או הפרט

שאלה: אולי, כיוון שדורנו מתעניין בפרט, אז הרב קוק שהוא כללי, עבר זמנו. אולי הוא כבר לא רלוונטי ועדיף חב"ד או ברסלב. עובדה שהם שובים את לב הנוער.

תשובה: הניתוח נכון לבד מפרט אחד: זה לא רק בדור הזה אלא בכל הדורות. תמיד האדם התעניין בעצמו, תמיד היתה לו אהבה עצמית מופרזת, תמיד היה לו יצר הרע שאמר: אני, אני. איננו נגד אהבה עצמית. הרי כתוב: ואהבת לרעך כמוך, סימן שצריך גם לאהוב את עצמו, אלא אנו מדברים על אהבה עצמית מופרזת.

אך מה שהתחדש עתה הוא שנטייה זו הפכה לאידיאל מרכזי, במקום האידיאל להיחלץ מן האגוצנטריות.

אכן במאתיים שלוש מאות השנים האחרונות, הנטיות האינדיבידואליסטיות הולכות ומתחזקות במערב ואנו נגררים אחריו כמו זנב ומכריזים: שיוויתי את עצמי לנגדי תמיד, ושוכחים שרק אחד אומר: "אני", זהו ריבוננו של עולם, ואנו משיבים לו: "הנני!"

כמובן, אין זה נכון שמרן הרב קוק הוא לא כלל ולא פרט. אומר זאת רק מי שלא למד דבריו. מרן הרב קוק הוא לא רק כלל ולא רק פרט אלא תורה שכוללת כלל ופרט, פרט וכלל, כלל שצריך לפרט, פרט שצריך לכלל.

או ליתר דיוק, כפי שהגדיר זאת רבנו הרב צבי יהודה קוק: הפרט - מתוך הכלל ובשביל הכלל, ועיין מסילת ישרים סוף פרק יט.

עבודת ד' של הפרט היתה לפני אברהם אבינו. גם עבודה זרה היא פרט, ובדומה לנוסח בן ימינו של העידן החדש הזורם מתוך המזרח הרחוק האילי: "האלוהים שבי".

אברהם אבינו הוא כלל. זו התרוממות עצומה. לאט לאט התרוממנו מן הבמות הפרטיות אל בית המקדש הכללי. מי שמדבר עתה על פרטיות חוזר אחורה אל הפרטייטיות שלפני אברהם אבינו.

האמת היא שהגלות גם היא פרט. שלי שלי ושלך שלך. אפילו הרוחניות היא פרטית: עולם הבא שלי - שלי (עיין אורות קיא). עבודת ד' שלי - שלי. רגש שלי - שלי.

אך זו מחלה ולא בריאות. זה זמני ולא לכתחילה. ריבוננו של עולם החליט שנחזור לכלליות.

מתוך אותה כלליות, עשינו דברים מרובים: בניין הארץ, שיבת ציון, הקמת המדינה, ובמיוחד הצבא שלנו, שהוא שיא הכלליות. כאשר יש אחוות לוחמים והאחד מוכן להיהרג עבור חברו.

אנחנו הולכים ונעשים כלליים. יש מפרשים דרך דרוש את מאמר חז"ל ש"אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס" (סנהדרין צא א), עד שתכלה הפרטיות. אשרינו אשרינו שחזרנו להיות כלליים.

כמה מסכן הוא העולם המערבי - ואלו הנוהים אחריו מתוכנו - שהוא כל כך פרטי. עד כדי כך שהבישואים נופלים ואף לא מתחתנים. כי גם נישואים הם ראשית ההיחלצות מן הפרטיות.

אכן לכאורה נעים להיות פרטי ומרוכז בעצמו. יש אגדה של היוונים העתיקים על בחור ושמו נרקיס אשר הסתכל על הבבואה שלו במים, וכל כך הוקסם ממנה, שלא יכול להזיז את עיניו, הוציא שם שורשים והפך לפרח והוא הנרקיס. פרויד עשה מזה דגם נפשי של האדם הנרקיסטי, המוצא את כל סיפוקו בעצמו ומתוך עצמו.

בס"ד.

לעומת זאת, רבותינו הקדושים סיפרו על בחור שבא למלא מים ממעין, קפץ עליו יצרו והראה לו את תלתליו היפים וביקש לטורדו מן העולם הבא. מיד נדר בנזיר כדי לגלח בסוף את הכל (נדרים ט ב).

נחזור לעניינו. אכן להיות כללי הוא יותר קשה מאשר להיות פרטי, כדברי מרן הרב קוק: "אמנם עבודה קשה היא בייחוד שמירת התורה הכללית הממלכתית, עבודה הרבה יותר קשה מהשמירה של התורה היחידית (מאמרי הראיה' 174), אך זו עבודתו המיוחדת של עם ישראל.

לכן "האדם צריך להיחלץ תמיד ממסגרותיו הפרטיות הממלאות את כל מהותו, עד שכל רעיונותיו טובבים תמיד רק על דבר גודלו הפרטי" (אורות הקודש ג קמז), "הנטייה הנפרזה אחרי הגורל הפרטי מבלי השקפה אל הטוב הכללי, הרי זו היא הדרך ההפוכה מדרך ד' הטבועה בכנסת ישראל... ונטיית הרצון אל הפרט וטובו בשיקוע ותמידיות, הרי היא מדרכי האמוריי... לא לישראל הוא, וכדאי הוא לאיסור ולריחוק" (עין איה, שבת ב 127-128).

"והנה בהיותנו על אדמתנו ונבנה בית עולמים, היה הוא המרכז ומקום האחדות, על כן נאסרו הבמות הפרטיות, אף על פי שהיה אפשר להתאחד גם כן על ידי הבמות בקיבוצים קטנים. אבל הבקשה הקטנה מביאה פירוד מהמרכז הגדול, ותבטל אחדות האומה, שרק ממנה תצא תכלית רצון ד'" (עין איה ברכות א 76).

5

10

15

20

25

על דבר גודלו הפרטי
הנטייה הנפרזה אחרי הגורל הפרטי
מבלי השקפה אל הטוב הכללי

בס"ד.

חב"ד, הפרט והכלל

ש: כיצד להתייחס לחסידות חב"ד?

ת: חב"ד הוא זרם מהזרמים הכי חשובים בחסידות. אך אינו כל החסידות. וגם החסידות אינה כל היהדות. לכן חב"ד הוא חלק חשוב ביהדות אבל לא כל היהדות.

ש: מה מיוחד בחב"ד?

ת: תיקון הפרט. בעל התניא היה בלי ספק אדם גדול מאוד. עיקר עניינו הוא תיקון נשמת הפרט, ההעמקה במכמנים הפנימיים של הפרט, כדי לטהרו ולרוממו.

ש: לא מדובר בספר התניא על כלל-ישראל?

ת: פעמים בודדות. אולי פעמיים-שלוש. וזה בעיקר במובן של סכום נשמות היהודים ולא במובן של נשמת האומה, נשמת הכלל.

ש: במה זה בא לידי ביטוי בימינו?

ת: בתחית האומה, כלומר: בנין הארץ, שיבת ציון, הקמת המדינה, מלחמות ישראל. כל אלה אינם הנושא שלהם.

ש: זה לא חשיב להם?

ת: ודאי חשוב להם, כי זה משיק לעולמו של הפרט. ודאי ענייני הכלל והפרט נוגעים זה בזה. אבל בעיקר, הם עסוקים הפרט.

ש: זה לא חשוב?

ת: ודאי חשוב מאוד, חיוני מאוד. אבל זה לא כל המלאכה. ואיפה כל המלאכה? - כל היהדות כולה, ולא זרם אחד.

ש: ומרן הרב קוק לא היה זרם אחד?

ת: לא. הוא ביקש לא לעשות ממנו זרם: "אל תעשו לי קוקיסטים" (לשלושה באלול מו). אלא המאמץ הגדול שלו היה האחדות הכוללת, לא זרם נוסף, אלא האחדות הפנימית של כל הזרמים.

5

10

15

20

25

30

הוא ביקש לא לעשות ממנו זרם

מִרְן הָרֵב וְחֵב"ד

שאלה: האם יש הבדל בין ראיית חב"ד את ימות המשיח לבין ראיית מרן הרב קוק? אם כן, מה הוא? האם ההבדל נעוץ רק בראיית תפקיד מדינת ישראל בתהליך? האין תלמידי מרן הרב בגדר חסידים כמו חסידי חב"ד? אם המקורות של מרן הרב נעוצים בקבלה, מדוע אנחנו, השואפים להמשיך את דרכו, איננו נוגעים באותם מקורות? מדוע איננו לומדים קבלה? מדוע דורנו כמעט ואינו נוגע בתורת הסוד? מדוע רוב הרבנים שלנו כמעט ואינם נוגעים בציבור בזהר וכתוב בו? באופן כללי אני מרגיש משיכה לדברים מהזהר. האם אני חייב, כדי ללמוד את הנושאים המעניינים אותי, לדעת את כל חמישה חומשי תורה, את הש"ס ועוד? האם חוסר בידע זה אינו מאפשר לי ללמוד את הדברים אליהם אני מרגיש קשור?

תשובה: מרן הרב קם והודיע לעם ישראל שעתה רבונו של עולם עושה ישועה לעמו, מקים אותו לתחיה דרך עלילות מופלאות, דרך כל מיני מסיבות, שכלל ישראל הולך ומתאגד מחדש, בהזרחה איטית של אורו של משיח, בקבוץ כל חלקי האומה יחד, מה שגם כולל את הערך המיוחד של חב"ד. הרב הלל צייטלין מברר היטב את ההבדל בין קבלת הרב קוק לבין קבלת חב"ד במאמרו "הקו היסודי בקבלה של הרב קוק ז"ל" (ספרן של יחידים 235).

פעם נשאל רבנו הרב צבי יהודה: גם לרב יש חסידים! השיב: אבל הם גם מתנגדים!

תלמידי מרן הרב לומדים גם נסתרות ממקורות ראשונים ואחרונים, כל אחד לפי מדרגתו, אך אינם מפרסמים זאת ברבים, כראוי לצניעות שמדרשת בדברים אלה, שנצטוונו לעסוק בנסתרות בצורה נסתרת. בגלוי הם מלמדים את כתיבי מרן הרב, שגם הם נסתרות, ואין משפט שאין לו מקור בדברי האר"י ז"ל (לשלשה באלול סע' מו), אך אצלו הנסתרות הם בלשון נגלית, כדי שתהיינה מובנות על ידי כולם, וזה בדיוק מה שנקרא גילוי נסתרות. אבל לימוד נסתרות בלשון של נסתר, אינו שייך לכל אחד, אלא רק ליחידים יחידים, שהתעלו לאיטם מדרגה למדרגה, מעומק לעומק, עד שגששו מוכשרים לעניינים אלה, אבל אם יעסקו בהם סתם אנשים שלא התגדלו קודם בעומק עיני אמונת ודעות, אז יבינו מסתרי התורה רק את סגנונם החיצוני, ולא עמקי העניינים, ולא יהיה בכך תועלת אלא רק נזק (אורות הקודש א פו).

איש תורת ארץ ישראל מרן הרב קוק

מרן הרב קוק זצ"ל הוא שליח אלהי מיוחד לגילוי 'תורת ארץ ישראל' בעת תחיית האומה. ודאי שהתורה היא מעל ארץ ישראל ומעל העולם בכלל והיא קדמה לעולם, אך היא צריכה להתגלות במיוחד בארץ ישראל.

הרי "הואיל משה באר את התורה הזאת" (דברים א ה). פירוש משה רבנו את התורה הוא בפירוש בהא הידיעה, אף אחד לא יטען שהוא מבין טוב ממנו, הוא אשר ריבונו של עולם לימדו ארבעים יום וארבעים לילה. יתר על כן, גם הביאור הזה הוא תורה מן השמים, כאשר השכינה מדברת מתוך גרונו.

אם כן, מה הוא הפירוש הזה? - "יד דיבר אלינו בחורב לאמר: רב לכם שבת בהר הזה" (שם ו). לכאורה לא מובן, אדרבה, יש לשהות זמן רב למרגלות הר חורב, שהרי שם ניתנה התורה וכלל שנשתהה, נתמלא יותר. אך לא כן ביאר משה רבנו בשם ריבונו של עולם, אלא:

"פָּנּוּ וּסְעוּ לְכֶם וּבֵאוּ הַר הָאֲמָרִי וְאֵל כָּל שִׁכְנָיו בְּעֶרְבָה בְּהָר וּבְשִׁפְלָה וּבְנֹבַב וּבְחוּף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנָעַנִי וְהַלְכָנוּן עַד הַנֶּזֶר הַגָּדֹל זֶהר פָּרַת: רְאֵה זִתְהִי לְפָנֵיכֶם אֶת הָאָרֶץ בָּאוּ וְרָעוּ...!" (שם ו-ז).

כלומר עניינה של תורה הוא להתקיים פה בארצנו, בממלכתנו, במדינתנו (עיין שיחות רבנו הרב צבי יהודה, דברים).

חכמה גדולה היא כיצד לקיים תורה בארץ. "אין תורה כתורת ארץ ישראל ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל" (בראשית רבה טז ד). גם בגלות היינו צריכים ללמוד תורת ארץ ישראל למען התרוחם והתעלה מעלה מעלה, אך בדור שלנו, זאת התורה הכרחית וחיונית.

אורות התורה יג ב:

"בכל דור היינו צריכים לחזוב הרבה תורת ארץ ישראל, וביחוד אנו צריכים לזה בדורנו. דור הנבילה-והתחייה, בן הזמן של האפלה-והאורות, היאוש-והגבורה. ובטילו אנו צריכים סם חיים - דווקא מתורת ארץ ישראל".

אחינו בני ישראל רחוקי תורה: אינם יודעים שקיימת תורת-ארץ-ישראל, לכן דווקא מסיבה זו הם מתרחקים מהתורה, מחשש שהיא תזיק לבניין הארץ ולשיבת ציון, למדינה ולצבא. טעות מצערת בחשבון. לו הכירו את תורת ארץ-ישראל, היו מבינים שדווקא היא נשמת המדינה והצבא, והיו מתאהבים בה אהבת נפש.

באשר לאחינו החרדים: הם אינם לומדים תורת ארץ ישראל, מחשש שהיא תמעט את גדלות התורה, ובגלל זה גם מתרחקים מענייני בניין הארץ, המדינה והצבא. טעות מצערת, לו הכירו את תורת ארץ-ישראל, היו מבינים שדווקא היא מרבה את קידוש השם הגדול של התורה, והיו מתאהבים בה אהבת נשמה.

יחסם של החרדים לתורת ארץ ישראל מזכיר לנו את יחסם של הזקנים ליהושע בן-נון. "זקני הדור אמרו: פני משה כפני החמה, פני יהושע כפני הלבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה" (בבא בתרא עה א).

ולא ידעו, שאורה של לבנה אינו אור עצמי, אלא אור השמש, אור התורה בארץ. "אלמלא חטאו ישראל, לא ניתן להם אלא חמישה חומשי תורה וספר יהושע בלבד שערכה של ארץ ישראל הוא" (דברים כב ב).

וכן "תשש כוחו של יהושע, ומשתכחו ממנו שלוש מאות הלכות ומלדו לו שבע מאות ספקות, ועמדו כל ישראל להרגו. אמר לו הקדוש ברוך הוא... לך טורדן במלחמה" (תמורה טז א).

כאשר יתגייסו לצבא, יפנו את האנרגיה לכיוון חיובי, ויחדלו להציק לרבנים. ובעיקר, יתחילו להבין את תורת ארץ ישראל.

אך צרה זו לא חדלה כל ימי יהושע בן נון, עד כדי כך ש"רגש עליהן הר להורגן" מפני שנתעצלו בהספדו (שבת קה ב), זלזלו במדרגתו.

לא הבינו שתורת ארץ ישראל של יהושע בן נון אינה חידוש שלו, היא כולה ממשה רבנו, אך עתה הגיע זמן גילווייה, והוא זכה לגלותה, ולכן בכניסתו לארץ "לן בעומקה של הלכה" (מגילה ג ב).

גם כשנכנסים לארץ יש לעסוק בתורה (שם א), ועוד יותר:

"זוזק ואמין... לא ימוש ספר התורה הזה מפוך והגזית בו יום ולילה. למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו, כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל" (יהושע א ו-ז).

זאת תורת ארץ ישראל העמוקה אשר גילה לנו מרן הרב קוק זצ"ל מעומק גניזת הדורות (אורות ק"ז-ק"ח), הלוא היא נמצאת בכל ספרי הרב, ובמיוחד בספר 'אורות', שהוא קודש קודשים (הקדמת רבנו הרב צבי יהודה עמ' ז) שיש להגות בו יומם ולילה.